

Opetusalan työturvallisuus ja työterveys

Johdanto

Opetusalan laitoksia koskevat samat turvallisuus- ja terveysvaarat kuin mitä tahansa muita työpaikkoja. On kuitenkin muistettava, että opetusalan työpaikoilla on mukana myös opiskelijoita ja koululaisia. Nämä ihmiset ovat erityisen haavoittuvia, koska he ovat iältään nuoria ja siksi usein tietämättömiä turvallisuuteen ja terveyteen kohdistuvista vaaroista. He voivat olla vaarallisia myös itselleen.

Turvallisuus- ja terveystarkastusten hallinta

Työnantajien velvollisuutena on arvioida riskejä, jotka kohdistuvat työntekijöiden turvallisuuteen ja terveyteen, sekä ryhtyä näiden riskien ehkäisy- ja rajoittamistoimiin. (1) Kokonaisprosessi voidaan jakaa eri vaiheisiin:

- Suunnittele arviointi yhdessä työntekijöiden kanssa.
- Tunnista vaarat.
- Selvitä, kenelle, miten ja missä saattaa koitua haittaa.
- Arvioi riskin vakavuustaso ja päättää toimenpiteistä.
- Ryhdy toimiin riskien vähentämiseksi.
- Seuraa toimenpiteitä niiden aikana ja arvioi ne toteuttamisen jälkeen.

Tässä tiedotteessa kuvataan joitakin yleisimpiä opetusalan työpaikoilla ilmeneviä vaaroja ja riskejä sekä tehdään ehdotuksia niiden ehkäisemiseksi. Alan laajuus ja toisaalta esitteen suppeus huomioon ottaen kaikkia vaaroja ei voida ottaa tarkastelun piiriin. Tämä tiedote ei kata luokkaretkiä eikä vapaa-ajan toimintaa (esimerkiksi urheilua), vaikka ne olisivat syytä ottaa riskinarvioinnin piiriin. (2)

Turvallinen työympäristö

Jokaisen opetusalan laitoksen pitäisi olla myös turvallinen ja terveellinen työskentely- ja opiskelupaikka. Tähän pääsemiseksi riskinarvioinnissa pitäisi ottaa huomioon työympäristön perussuunnittelu, jäsentely ja rakenne. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä paikalla oleviin haavoittuviin ryhmiin (esimerkiksi kaikkein nuorimmat) samoin kuin vammaisten henkilöiden tarpeisiin.

Viisi perusseikkaa

- Kaikilla sisätiloissa olevilla työskentelypaikoilla eli luokkahuoneissa, henkilökunnan huoneissa ja esimerkiksi keittiöissä on oltava asianmukainen tuuletus, valaistus, ilmankosteus ja tilojen mitoitus – siisteyttä missään vaiheessa unohtamatta.
- Mikäli paikalle saapuu ja siltä lähtee ajoneuvoja, niiden reitit on merkittävä selkeästi; jalankulkijat on mahdollisuuksien mukaan erotettava ajoneuvoista.
- Lattiapintoja on hoidettava asianmukaisesti ja ne on pidettävä puhtaina liukastumisten ja kompastumisten välttämiseksi.
- Erityistä huomiota on kiinnitettävä putoamisten ehkäisemiseen parvekkeiden ja porraskuilujen kaltaisilla paikoilla. Myös terävien kulmien suojaaminen saattaa olla tarpeen pienten lasten kyseessä ollessa.
- Läpinäkyvät ikkunat ja ovat on merkittävä selkeästi ja ne on rakennettava sopivista materiaaleista.

Liukastumiset ja kompastumiset

Liukastumiset ja kompastumiset ovat yleisimpiä onnettomuustyyppisiä nimenomaan opetusalan laitoksissa, joissa saattaa olla useita suhteellisen pienissä tiloissa yhtä aikaa liikkuvia henkilöitä, mikä tekee riskistä muita työpaikkoja suuremman. Liukastumisten ja kompastumisten syitä pitäisi tarkastella osana riskinarviointia. Syyt ovat ryhmiteltävissä eri vaaratekijöiden mukaisesti (3):

- ympäristösyöt (esimerkiksi lattiapinnat)
- ylimääräiset aineet (esimerkiksi lattialle valunut vesi)
- organisaatio (esimerkiksi siivouksen puutteellisuus)
- jalkineet
- yksilölliset tekijät (esimerkiksi vammaiset työntekijät).

Huoltotyöt

Opetustilojen ylläpitoon ja kunnostukseen osallistuu useimmiten ulkopuolisia henkilöitä. Koulun ja ulkopuolisten toimijoiden välillä pitäisi vallita selkeä viestintäsuhde työntekijöiden ja oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Ulkopuolisten toimijoiden pitäisi olla tietoisia oppilaitoksissa työskentelyyn liittyvistä ylimääräisistä vaaratekijöistä, ja koulujen henkilökuntaa olisi opastettava pitämään oppilaat poissa työskentelyalueelta.

Kuljetuksiin liittyvien onnettomuuksien välttämiseksi tavaratoimitukset pitäisi ajoittaa niin, että ajoneuvoja ei ole työskentelypaikalla oppilaiden tullessa tai lähtiessä.

Tässä yhteydessä pitäisi ottaa huomioon myös huoltotyöt, kuten siivous ja pienet korjaustyöt. Työntekijät ja oppilaat pitäisi suojata myös kaikilta erityisvaaroilta (esimerkiksi haitalliset puhdistusnesteet). Joskus on syytä kiinnittää erityistä huomiota erilaisten aineiden ja työkalujen turvalliseen säilyttämiseen.

Paloturvallisuus ja suunnitelmat tosiilanteen varalta

Paloturvallisuus pitäisi ottaa asianmukaisesti huomioon jokaisessa oppilaitoksessa: tilojen evakointijärjestelyt olisi testattava säännöllisin välein, poistumistiet olisi merkittävä selkeästi ja sammuttimet ynnä muu palolaitteisto olisi tarkastettava niin ikään säännöllisesti. Esimerkiksi koulun verstaatioissa ja leikkikentillä mahdollisesti tapahtuvien onnettomuuksien varalta tarjolla pitäisi olla asianmukaiset toimintasuunnitelmat.

Laboratorioiden ja työpajojen terveys- ja turvallisuuskysymykset

Juuri laboratoriot ja toimintaluokat ovat paikkoja, joissa oppilaat ovat eniten alttiina vaarallisten aineiden ja materiaalien aiheuttamille riskeille. Opetustaso vaikuttaa suuresti vaaran laatuun ja riskin suuruuteen, mutta tarkasteltavaksi voidaan silti erotella joitakin yhteisiä piirteitä.

- Kirjallisten ohjeiden on oltava selkeästi esillä ja turvamääräysten merkitys on tehtävä selväksi.
- Turvamääräykset on esiteltävä suullisesti ja ne on asetettava selkeästi esille ennen jokaisen kokeen suorittamista.
- Opettajien on annettava omalla käytöksellään hyvää esimerkkiä turvallisuuskysymysten noudattamisessa.
- Valvonnan on oltava riittävää kaiken aikaa.
- Jokaisen konetta käyttävän on oltava täysin tietoinen koneen käyttö- ja huolto-ohjeista sekä työhön liittyvistä turvallisuus- ja terveysnäkökohdista.

(1) Kaikissa jäsenvaltioissa osaksi kansallista lainsäädäntöä otettu, 12. päivänä kesäkuuta 1989 annettu neuvoston direktiivi 89/391/ETY toimenpiteistä työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen edistämiseksi työssä.

(2) Katso Facts 45 – Työturvallisuuden ja työterveyden hallinta opetusallalla.

(3) Koulutustiedote 2 – Liukastumisten ja kompastumisten ehkäiseminen opetusallalla, työterveys- ja työturvallisuushallinto, Yhdistynyt kuningaskunta, <http://www.hse.gov.uk/pubns/edis02.pdf>.

- Käytössä on oltava asianmukaiset henkilökohtaiset suojavälineet ja työvaatteet.
- Koneet ja työkalut on tarkastettava ja huollettava säännöllisesti.
- Vaarallisia aineita, työkaluja ja laitteita on säilytettävä turvallisessa paikassa ja niiden asiaton käyttö on estettävä.
- Laboratoriot ja työhuoneet on pidettävä siisteinä ja niiden varustelu asianmukaisessa kunnossa.
- Käytössä on oltava asianmukaiset ensiapuvälineet (esimerkiksi hätäsuihku) tositalteiden varalta.

Myös nuorten työntekijöiden suojelusta työpaikoilla 22. päivänä kesäkuuta 1994 annettuun neuvoston direktiiviin 94/33/EY perustuva kansallinen lainsäädäntö saattaa tulla kysymykseen erityisesti työharjoittelujärjestelyjen yhteydessä.

Tuki- ja liikuntaelimestön sairaudet

Raskaiden taakkojen siirtelyä käsin tai muulla tavoin fyysisin voimin on vältettävä. Lasten nostamiseen liittyy erityisiä loukkaantumisvaaroja. Työskentelypaikkojen heikko ergonominen suunnittelu saattaa edesauttaa työperäisten yläraajasairauksien syntymistä esimerkiksi pitkään jatkuvan näyttöpäätetyöskentelyn yhteydessä koulun kansliassa.

Eurooppalainen ehkäisymalli ^(*)

- Tuki- ja liikuntaelimestön sairauksien riskien torjunta
- Niiden tuki- ja liikuntaelimestön sairauksien riskinarviointi, jotka eivät ole vältettävissä
- Tuki- ja liikuntaelimestön sairauksiin puuttuminen jo niiden alkuvaiheessa
- Työn sovittaminen yksittäisen työntekijän mukaiseksi
- Sopeutuminen tekniseen kehitykseen
- Vaarallisten tekijöiden korvaaminen vaarattomilla tai vähemmän vaarallisilla
- Yleisten ja yhdenmukaisten toimintalinjojen kehittäminen
- Yhteisten ehkäisytoimien asettaminen yksilöiden suojelutoimien edelle
- Asianmukaisen opastuksen ja koulutuksen tarjoaminen työntekijöille

Stressi

Työstressistä kärsitään, kun työympäristön vaatimukset ylittävät työntekijän kyvyn selviytyä niistä (tai hallita niitä). Kyseessä ei ole sairaus, mutta stressi saattaa silti johtaa henkisen ja fyysisen terveydentilan huonontumiseen. Työstressi on merkki ongelmista organisaatiossa, se ei ole yksilön heikkoutta. Käytettävissä olevien raporttien perusteella Euroopan unionin alueella yli neljännes työntekijöistä uskoo työperäisen stressin vaikuttavan kielteisesti heidän terveyteensä. ^(*) Raskas työtaakka voi osaltaan aiheuttaa työperäistä stressiä.

Stressin torjunnan seitsemän askelta

- Riittävä riskinarviointi
- Ehkäisytoimien perusteellinen suunnittelu
- Työtehtävä- ja työntekijäkeskeisten toimenpiteiden yhdisteleminen
- Tilannekohtaiset ratkaisut
- Ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttö
- Toimiva sosiaalinen vuoropuhelu, kumppanuus ja työntekijöiden osallistuminen
- Kestävä ennaltaehkäisytoiminta ja ylimmän johdon tuki

^(*) Perustuu direktiiviin 89/391/ETY.

^(*) *Kolmas työoloja koskeva eurooppalainen tutkimus 2000*, Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö, Luxemburg, 2001.

Väkivalta

Työpaikkaväkivaltaa on mikä tahansa sellainen tapaus, jonka yhteydessä jotakin henkilöä solvataan, uhataan tai pahoinpidellään ja joka vaarantaa hänen turvallisuuttaan, terveyttään, hyvinvointiaan tai työtehtävistä suoriutumistaan. Käsite kattaa loukkaukset ja uhkailut sekä fyysisen ja psykologisen väkivallan, jota organisaation ulkopuoliset henkilöt kohdistavat työtehtäviään suorittavaan työntekijään. Tähän väkivaltaan saattaa liittyä rasistinen tai seksuaalinen ulottuvuus. Opetusalan työntekijät voivat joutua väkivallan uhreiksi myös sen vuoksi, että väkivallantekijät pitävät heitä "järjestelmän" edustajina.

Työntekijöihin kohdistuu yhä suurempi väkivallan riski silloin, kun heidän tehtäviinsä kuuluu:

- suoraa kanssakäymistä oppilaiden ja/tai heidän seuralaistensa kanssa
- myöhään ja yksin tehtävää työtä
- koulun ulkopuolelle tai koteihin tehtäviä käyntejä
- työtä erityishuomion tarpeessa olevien oppilaiden kanssa.

Kiusaaminen

Kiusaaminen voidaan määritellä sellaiseksi toistuvaksi ja aiheettomaksi käyttäytymiseksi jotakin työntekijää tai työntekijäryhmää kohtaan, joka muodostaa terveys- tai turvallisuusrisikin. Erotuksena väkivaltaan, joka tulee usein ulkopuolelta, kiusaaminen tapahtuu työtovereiden välillä. Kiusaamiseen voidaan puuttua parhaalla mahdollisella tavalla luomalla organisaation kulttuuriin kiusaamisen vastaisia arvoja sekä parantamalla psykososiaalista työympäristöä esimerkiksi välttämällä epäselviä rooli- ja tehtävämäärittelyjä.

Lisätietoja

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusviraston www-sivusto: <http://agency.osha.eu.int>

Opetusalan hyviä turvallisuus- ja terveyskäytäntöjä koskevaa viraston aineistoa on saatavilla osoitteesta http://europe.osha.eu.int/good_practice/sector/education/.

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusviraston tiedotteet

Kaikille EU:n virallisille kielille käännettyjä tiedotteita on saatavilla ilmaiseksi osoitteesta <http://agency.osha.eu.int/publications/factsheets/>.

Facts 4 — Työperäisten tuki- ja liikuntaelimestön sairauksien ehkäiseminen

Facts 13 — Onnettomuuksien ehkäisyn hyvä hallinta

Facts 14 — Työhön liittyvien liukastumisten, kompastumisten ja putoamisten ehkäisy

Facts 22 — Työperäinen stressi

Facts 24 — Työpaikkaväkivalta

Facts 31 — Käytännön neuvoja työstressistä ja sen seurauksista kärsiville

Facts 32 — Miten käsitellä psykososiaalisia kysymyksiä ja vähentää työperäistä stressiä

Facts 45 — Työturvallisuuden ja työterveyden hallinta opetusallalla

Facts 47 — Henkilökuntaan kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen opetusallalla